

СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ В БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА БРОЯ НА ПОСТРАДАЛИТЕ И СЪДЕБНИТЕ ДЕЛА ЗА ЗАЩИТАⁱ

Д-р Георги Милков Димитров

E-mail: gmilkoff@gmail.com

Сдружение „Център за съзидателно правосъдие“. Изпълнителен директор и ръководител на Консултативен център по проблемите на домашното насилие. Професионалист с над 30 години опит в социалното развитие, образованието и обществената сфера. Автор е на 13 публикации (3 студии и 10 статии) в областта на партньорството между институциите, превенция и социална защита от домашно насилие. Изследователските му интереси са фокусирани към подобряване на сътрудничеството на местно ниво между компетентните органи по защита и превенция на домашно насилие.

Abstract: The article presents part of a survey of the implementation of the measures under the Domestic Violence Protection Act (DVPA) by the competent institutions in Bulgaria for a five-year period (2015-2019). The methodology of the survey includes the submission of standardized applications under the Access to Public Information Act and analysis of the results. Data from the activities of the executive and the judiciary at different institutional levels in resolving cases of domestic violence are presented. Information from the justice system for the implementation of the Domestic Violence Protection Act has been systematized, analyzing different indicators and new measure of results. A minor part (4%) of all reports of domestic violence received at the Ministry of Interior ended with a court order for protection. There is a disproportion when analyzing the information about acts of domestic violence registered with the Ministry of Interior, Agency for Social Assistance and the Prosecutor's Office. The absence of a mechanism for collecting and processing information on domestic violence cases at national level has been deduced as a serious problem of a lack of effective results in this area. Conclusions and recommendations are aimed at improving cooperation on protection against domestic violence at national level.

Keywords: domestic violence, victims, statistics, analysis, cases.

Домашното насилие е актуална тема през последните години в България. Оживена полемика в обществото (2018г.) предизвика предложението за ратифициране на Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулска конвенция). Същевременно социалният феномен не присъства в достатъчна степен в педагогическите и социални изследвания, 16 години след приемане на специалния закон в България. В България не е осъществявано изследване, което да проучи и анализира информация за прилагане на Закона за защита от домашно насилие от основните институции, като се изследва тяхната ефективност.

Един на всеки 23 пострадали от насилие в семейството подава жалба в съда и получава съдебна защита по ЗЗДН. Сериозна диспропорция се установява при анализ на данни за домашното насилие от *Министерство на вътрешните работи*, *Министерство на труда и социалната политика (Агенция за социално подпомагане)* и *Прокуратура*. Регистрираните сигнали на ЕЕН 112 за четиригодишен период (2016г.-2019г.) са повече от 124000 броя, което е 35 пъти повече (3531 бр.) от подалите оплакване в Дирекциите *Социално подпомагане (Агенция за социално подпомагане)* и над 18 пъти повече (6858 бр.) – от сигнализираните в държавното обвинение (съдебна власт/прокуратура) пострадали лица. Информацията в *Агенция за социално подпомагане* и *Прокуратурата* е за петгодишен период (2015г.-2019г.).

Целта на изследването е да се проучи, анализира и съпостави информация за прилагане на закона за защита от домашно насилие от основните институции, като се анализира тяхната ефективност и се създаде Модел на случаи на домашно насилие в България. Задачите са свързани с проучване на видовете информация, които събира и обработва всеки компетентен орган, ангажиран с процеса на превенция,

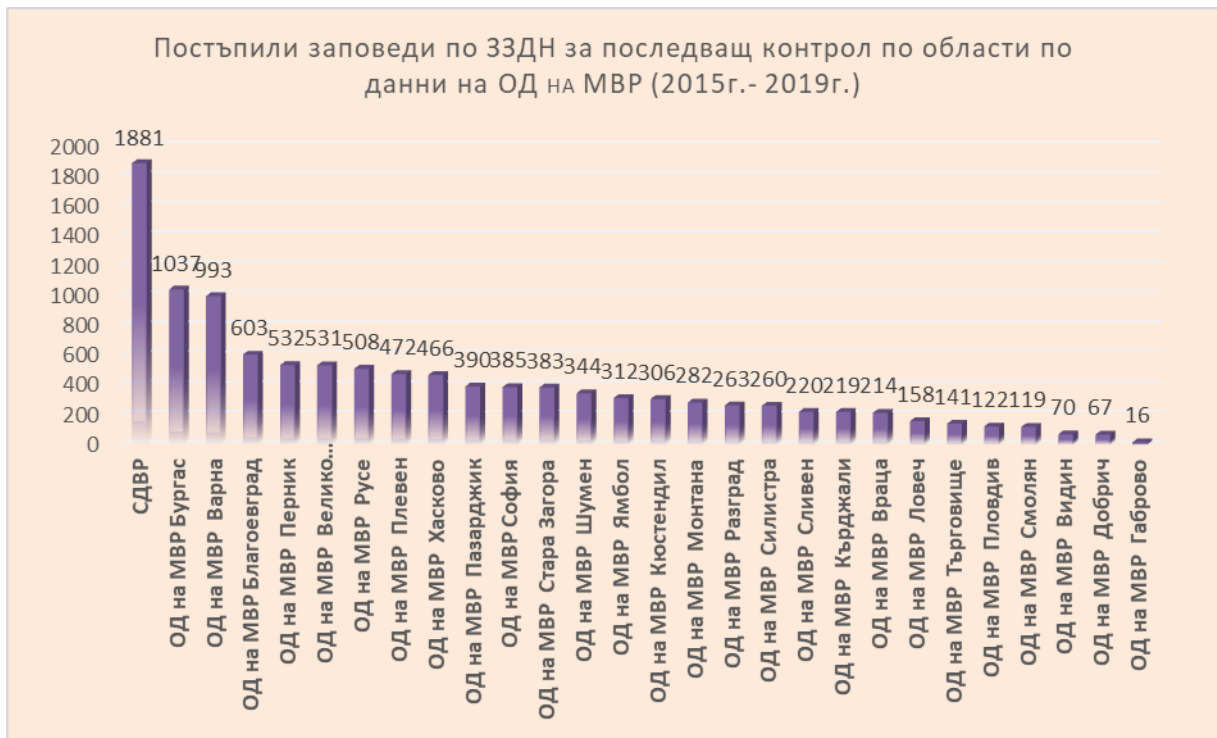
противодействие, правораздаване, справяне, подкрепа и защита; да се проучат и анализират данните за подадени сигнали, жалби, оплаквания, преписки, досъдебни производства, съдебни дела от пострадали от домашно насилие; да се съпоставят основните показатели при обработка на информация за работа по случаи на домашно насилие в компетентните органи; да се изследва степента на ефективност на институциите при прилагане на ЗЗДН, като се създадат критерии за ефективност; да се анализира как се прилагат нормативни и поднормативни документи за взаимодействие и координация при защита от домашно насилие.

Проведено е изследване на прилагане на закона за защита от домашно насилие (2019 г. - 2020 г.) от неправителствена организация (Сдружение „*Център за съзидателно правосъдие*“ град Разград) с 16-годишен опит. Използвани са емпирични методи за проучване чрез подаване на стандартизирани заявления по Закона за достъп до обществена информация (ЗДОИ), според спецификата на всяка една институция; методи за теоретично проучване: анализ на нормативни документи; преглед и анализ на академична литература; анализ на статистически данни, вкл. международни сравнения; сравнителен анализ, вторичен анализ на данни от проучвания.

Планирането и осъществяване на политики за превенцията и защита от домашно насилие на национално ниво изисква наличие на надеждна информация за процесите на всички нива. В момента в България единствен измерител за обхвата на явленията могат да бъдат данните от държавните институции, които регистрират, обработват и разглеждат сигнали, жалби, оплаквания, съдебни дела на пострадали от домашно насилие. Шестнадесет години след приемане на Закона за защита от домашното насилие (ЗЗДН) няма създаден механизъм за събиране и обработване на информацията за работа по случаи на домашно насилие. Липсва национален орган за координиране на политиките за противодействие и превенция на социалния феномен в България. Констатира се отсъствие на сътрудничество между две ключови институции. *Министерство на вътрешните работи* и *Министерство на труда и социалната политика* не прилагат съвместно нормативен документ (Инструкция № Из-2673/10.11.2010 г.) за осъществяване на взаимодействие при защита от домашно насилие. Нормативната уредба не съответства на променените обществени отношения и в тази връзка са необходими законови промени, с които да се предотвратят случаите на домашно насилие и да се осигури по-ефективна защита на пострадалите. На входа на националната система за подаване на жалби (Единения европейски номер за спешни повиквания 112, *Министерство на вътрешните работи*) се регистрират внушителен брой сигнали, които след това се разклоняват в няколко направления по линия на институционалното препращане по компетентност.

Дейност на МВР по случаи на домашно насилие

Съдебните решения за защита по ЗЗДН се увеличават пропорционално с увеличаване на оплакванията за насилие в семейството, според анализ на *Министерство на вътрешните работи*. Наблюдава се и увеличаване на броя на издадените заповеди за съдебна защита от домашно насилие, като за период от пет месеца (01-05.2017 г.) техният брой е 2440, за същия период през 2018 и 2020 г. съответно техният брой е 2 981 и 3 240. Налице е плавно увеличение на издадените съдебни решения по ЗЗДН, съпоставени с по-високия брой подадени сигнали в *Министерство на вътрешните работи*.

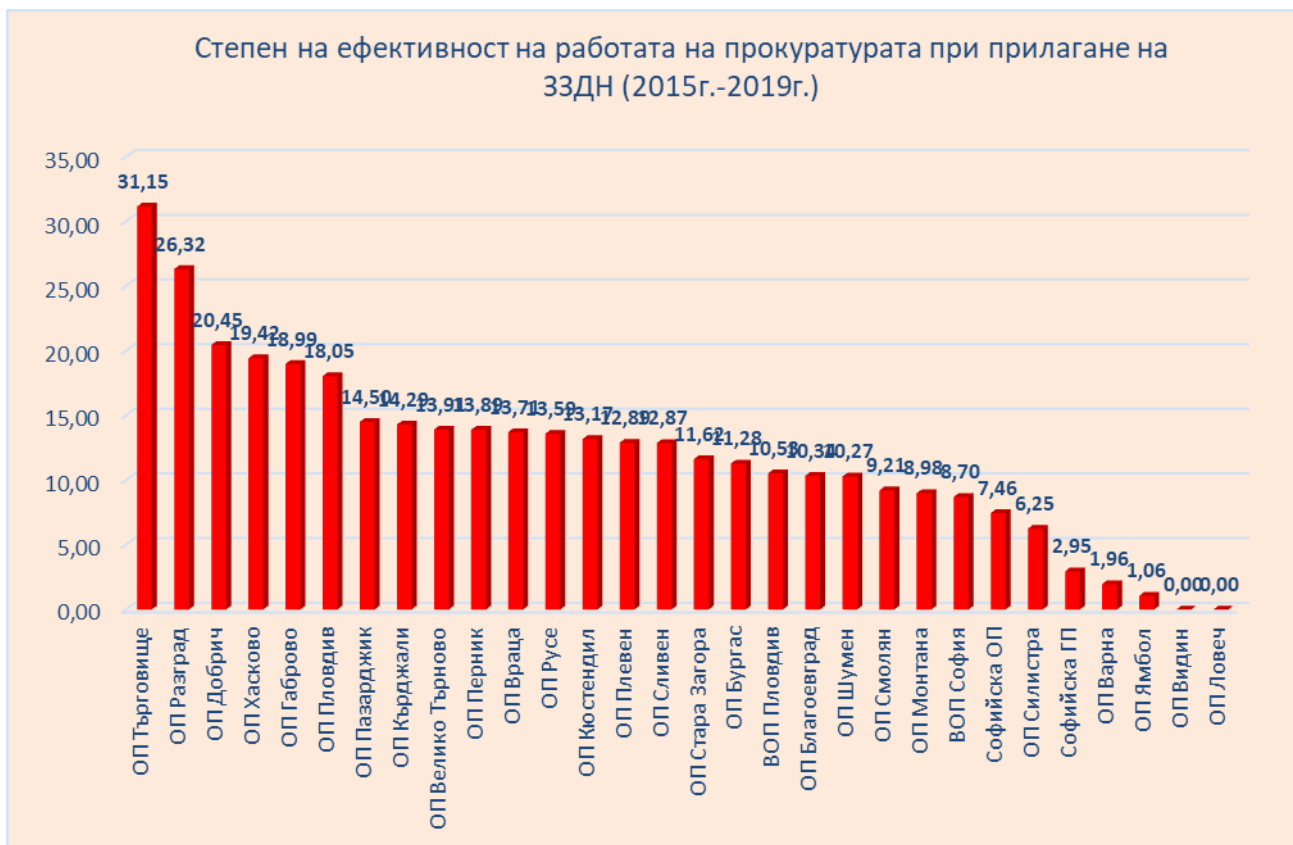


Графика 1: Постъпили заповеди по ЗЗДН за последващ контрол по области по данни на ОД на Министерство на вътрешните работи (2015г.- 2019г.)

Най-висока активност при завеждане на съдебни дела за домашно насилие се наблюдава в големите градове в България, начело със столицата София. Закономерно в тези градове и броя на издадените заповеди за съдебна защита, изпратени за последващ контрол в органите на *Министерство на вътрешните работи*, е висок. Изключение се наблюдава единствено за област Пловдив, където са отчетени 10 пъти по-малко заповеди по ЗЗДН от София, изпратени за изпълнение в Министерство на вътрешните работи. Най-голям брой постъпили заповеди по ЗЗДН за последващ контрол закономерно са получени в Столична дирекция на вътрешните работи (СДВР) гр. София (1881бр.), следвани от дирекциите в двата черноморски града Бургас (1037бр.) и Варна (993бр.). Областна дирекция на Министерство на вътрешните работи гр. Разград (263бр.) се намира в средата (17 позиция), преди това на 16 позиция е Монтана (282бр.) и Кюстендил (306бр.) е на 15 позиция. След полицейската дирекция в гр. Разград са съответно Силистра (260бр.) на 18 позиция и на 19 позиция е Сливен (220бр.). На последните пет позиции са Пловдив (122бр.), на 25 позиция е Смолян (119бр.), следван от Видин (70бр.), на предпоследна позиция е Добрич (67бр.) и на последна 28 позиция е Габрово (16бр.).

Дейност на Прокуратурата по случаи на домашно насилие

Степен на ефективност на работата на прокуратурата при прилагане на ЗЗДН (в проценти) отразява дейността на всички окръжни прокуратури в България какви резултати са постигнали при разглеждане на оплаквания за извършени посегателства в случаи на домашно насилие. Показатели *Брой регистрирани сигнали за домашно насилие* и *Брой влезли в сила съдебни актове* показват в графичен план каква е ефективността в работата на държавното обвинение при разследване на при извършени престъпления в условия на домашно насилие.



Графика 2: Степен на ефективност на работата на прокуратурата при прилагане на ЗЗДН (2015г.-2019г.)

На първите пет позиции с висока ефективност са пет области, които са съпоставими по основни икономически, демографски и социални показатели. От тях преобладаващата част (четири) са в Северна България и една е в Южна България. По този показател с най-висока ефективност е Окръжна прокуратура (ОП) Търговище (31,15%), следвана на втора позиция от ОП Разград (26,32%) със 152 сигнала за домашно насилие и 40 влезли в сила съдебни решения, ОП Добрич (20,45%) е на трета позиция, следвана от ОП Хасково (19,42%) на четвърта позиция и ОП Габрово (18,99%) е на пета позиция. В средата са пет области само в южната част на страната, като четири от областните центрове са в първите десет на най-големите градове в България. На петнадесета позиция е ОП Сливен (12,87%), следвана на шестнадесета позиция от ОП Стара Загора (11,62%), на седемнадесета позиция е ОП Бургас (11,28%), ВОП Пловдив (10,53%) е на осемнадесета позиция, ОП Благоевград (10,34%) е на деветнадесета позиция. В края на таблицата е най-голямата и най-натоварена прокуратура, Софийска градска, която има 1388 регистрирани сигнала за домашно насилие срещу едва 41 влезли в сила съдебни решения (26 позиция). ОП Варна (1,96%) е на двадесет и седма позиция, следвана от ОП Ямбол (1,06%) на двадесет и осма. На последните две позиции са съпоставими региони (ОП Видин и ОП Ловеч), които отчитат нулеви стойности. Необходимо е да се проследи в следващ период как се променя този показател в различните съдебни райони, за да се анализира активността на държавното обвинение по темата за домашното насилие. Специално наблюдение изискват първите и последните по този показател, за да се сравнят и анализират получените данни, като се потърсят причини и взаимовръзки.

Дейност на районните съдилища в България по случаи на домашно насилие

От Висш съдебен съвет е поискана обществена информация за разгледаните и приключени първоинстанционни производствата по Закона за домашното насилие в районните съдилища на Република България за период 2015г.-2019 г. Заявлението съдържа четири въпроса, като останалите са относно прилагане на ЗЗДБ от 28 окръжни съдилища. Другите въпроси касаят анализ на крайните резултати след приключване на периодичната обработка на статистическата информация относно Закона за защита от домашното насилие, изготвен на основание чл.72 от Правилник за организация на дейността на Висшия съдебен съвет и на неговата администрация.

Измерена е в табличен вид *Степен на ефективност на работата на съда при прилагане на ЗЗДН в %*, като са съпоставени показател *Дела за разглеждане по ЗЗДН* и показател *Свършени дела по ЗЗДН*. Съпоставени са колко съдебни дела са постъпили и колко са разгледани в районните съдилища в 27 съдебни района в България.

Таблица 1: Степен на ефективност на работата на съда при прилагане на ЗЗДН в % (2015г.-2019г.)

Съдебен район с обхват област	Дела за разглеждане по ЗЗДН	Свършени дела по ЗЗДН	Степен на ефективност на работа в %
ОС Кърджали	299	280	93,65
ОС Шумен	449	415	92,43
ОС Плевен	538	496	92,19
ОС Търговище	152	140	92,11
ОС Враца	336	309	91,96
ОС Монтана	357	326	91,32
ОС Габрово	282	257	91,13
ОС Велико Търново	673	613	91,08
ОС Разград	362	329	90,88
ОС Смолян	225	204	90,67
ОС Хасково	540	489	90,56
ОС Силистра	251	227	90,44
ОС Бургас	1126	995	88,37
ОС Стара Загора	609	538	88,34
ОС Кюстендил	437	381	87,19
ОС Перник	531	462	87,01
ОС Ловеч	281	244	86,83
ОС Ямбол	351	303	86,32
ОС Варна	1489	1285	86,30
ОС Пазарджик	534	457	85,58
ОС Добрич	423	357	84,40
ОС Сливен	268	226	84,33
ОС Русе	488	401	82,17

	ОС София област	4912	4022	81,88
	ОС Пловдив	2009	1639	81,58
	ОС Благоевград	867	676	77,97
	ОС Видин	159	118	74,21
	общо	18948	16189	

На национално ниво са постъпили близо 20000 съдебни дела по ЗЗДН (18948 бр.), от които са приключили със съдебен акт 85% (16189 бр.), което показва висока ефективност за съдебната дейност. Необходимо е да се уточни, че половината съдебни дела (50%) са прекратени (*по други причини и по спогодба*). Най-много съдебни дела са разгледали съдиите в Софийски съдебен район (4912 бр.), като ефективността на свършените дела е сравнително висока, над четири пети (82%). Близо една десета от делата за домашно насилие са разглеждани във втория по големина съдебен район Пловдив (2009 бр.), където са приключени със съдебен акт 1639 дела. Измерената ефективност в район Пловдив (81,58%) е на нивото на район София. Съдебен район Варна е на трета позиция по брой постъпили дела по ЗЗДН (1489 бр.), като са издадени 1285 съдебни решения. Ефективността на съдебната дейност по ЗЗДН е 86,30% (19 позиция). Четвъртият съдебен район, където има повече от 1000 съдебни дела по ЗЗДН, е Бургас с ефективност 88,37% (13 позиция). В Бургас са постъпили 1126 дела и са приключени 995 производства със заповед за съдебна защита.

Изводи

Очертават се няколко извода в резултат на изследването: Създаване на ефективни политики за борба с домашното насилие в България се затруднява от липсата на официална статистика за проблема. Недостатъчната координация и взаимодействие между компетентните органи обуславят и липсата на ефективни резултати за справяне с домашното насилие в България. В по-малките административни области е висок дялът на прекратените съдебни дела по ЗЗДН, заради оттегляне на исковите молби и сключване на съдебна спогодба. Липсата на социална инфраструктура и държавна подкрепа за пострадалите, е друга възможна причина. Забелязва се увеличена активност на държавното обвинение към решаване на жалбите за домашно насилие. Повишава се обществената информираност за новия социален феномен, активизира се подаването на жалби и търсене на подкрепа.

Използвани източници

Бояджиева, Н., Милков, Г. (2018) Оценка на приложението на местен механизъм за защита от домашно насилие, Годишник на СУ "Св. Климент Охридски", Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 111, 207-238. [Boyadjieva, N. Milkov, G. (2018) Ocenavane na prilozhenieto na mesten mehanizym za zashtita ot domashno nasilie, Godisnik na SU "Sveti Kliment Ohridski", Sofia, Univesrsitetsko izdatelstvo "Sveti Kliment Ohridski", Sofia, 111, 207-238]

Иванова, С. (2016) *Аналитичен доклад* „Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак в България и Модел за подкрепа на жертвите на насилие“ [Ivanova, S. (2016) Analitichen doklad "Natsionalno izsledvane na domashното nasilie I nasiliето, osnovano na polov priznak v Bulgariya I Model na podkrepa na jertvite na nasilie]

Инструкция № Из-2673/10.11.2010 г. за реда за осъществяване на взаимодействието между органите на Министерството на вътрешните работи и на Министерството на труда и социалната политика при защита от домашно насилие, Издадена от министъра на вътрешните работи и министъра на социалната политика, обн., ДВ, бр. 94 от 30.11.2010 г. [Instrukciya za reda za osushestvyavane na vzaimodejstvieto mejdu organite na Ministrstvoto na vytreshnite raboti I na Ministerstvoto na truda I socialnata politika pri zashtita ot

domashno nasilie, Izdadena ot ministryra na vyreshnite raboti I ministryra na socialnata politika, obn. DV. Br.94 ot 30.11.2010g.]

Конвенция на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулска конвенция) [Konvencia na Syveta na Evropa za prevencia I borba s nasiliето nad jeni I domashnoto nasilie (Istanbulska konvencia)]

Милков, Г. (2021) Прилагането на мерките по закона за защита от домашно насилие при работа по случаи в България (2015-2019), *Педагогически изследвания*, 2, 14-44 [Milkov.G. (2021) Prilaganeto na merkite po zakona za zakrila ot domashno nasilie pri rabota po sluqai v Bulgaria (2015-2019), *Pedagogicheski izsledvania*, 2, 14-44]

Милков, Г. (2019) докторска дисертация „Партньорството между институциите при социална защита от домашното насилие”, Научен ръководител: проф. д-р Нели Бояджиева, СУ „Свети Климент Охридски”, София. [Milkov. G. (2019) doktorska disertacia “Partnourstvoto mejdu instituciите pri socialna zashtita ot domashnoto nasilie”, nauchen rykovoditel prof. d-r Nely Boyadjieva, SU “Sveti Kliment Ohridski”, Sofia]

World health statistics 2020: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals. Geneva, Switzerland: World Health Organization. Archived from the original (PDF)

ⁱ Милков, Г., Хармония в различията, Сборник с доклади, Научна конференция "Хармония в различията", УНИБИТ, София, 10.12.2021